

М. І. Балан

НОВІТНІ ГІБРИДИЗАЦІЇ ЗАГРОЗ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ СТАБІЛЬНОСТІ: РЕАЛІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ

Обґрунтовано актуальність та значущість наукових досліджень проблем виникнення новітніх гібридизацій загроз суспільно-політичній стабільності. Здійснено аналіз сутності глобалізації у сучасному світі. Обґрунтовано зв'язок глобалізаційних процесів із загостренням кризових ситуацій. Сформовано модель гібридизації загроз суспільно-політичній стабільності.

Ключові слова: державне управління, національна безпека України, загрози суспільно-політичній стабільності, глобалізаційні процеси, гібридизація загроз.

Постановка проблеми. Світові події сьогодення постійно демонструють виникнення загроз суспільно-політичній стабільності на ґрунті глобалізаційних процесів. Об'єднання цивілізацій не може відбутися без збройних сутичок. Останні події на сході України теж є підтвердженням гібридизації загроз суспільно-політичній стабільності. Український народ обрав шлях євроінтеграції, натомість Російська Федерація всіма зусиллями намагається утримати Україну в колі своїх геополітичних амбіцій і як наслідок – збройне протистояння в окремих районах Донецької та Луганської областей.

Складна суспільно-політична обстановка, що склалася в Україні, вкрай негативно впливає на стан забезпечення національної безпеки держави. Збройне протистояння на сході України вимагає адекватного й ефективного реагування сектору безпеки і оборони держави.

Статистика зареєстрованих злочинів засвідчує зростання в рази кількості злочинів проти основ національної безпеки, а саме: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (6 у 2013 р., 91 у 2014 р., 48 у 2015 р., 45 у 2016 р., 52 у 2017 р., 72 у 2018 р.); посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (0 у 2013 р., 285 у 2014 р., 217 у 2015 р., 93 у 2016 р., 136 у 2017 р., 165 у 2018 р.); диверсії (0 у 2013 р., 2 у 2014 р., 41 у 2015 р., 11 у 2016 р., 8 у 2017 р., 11 у 2018 р.) [1].

Поряд із цим статистика злочинів проти громадської безпеки також засвідчує збільшення кількості злочинів, найбільш загрозливими серед яких є: створення злочинної організації (8 у 2013 р., 5 у 2014 р., 18 у 2015 р., 33 у 2016 р., 288 у 2017 р., 84 у 2018 р.); терористичний акт (4 у 2013 р., 1499 у 2014 р., 1295 у 2015 р., 1865 у 2016 р., 1385 у 2017 р., 950 у 2018 р.); створення терористичної групи чи терористичної організації (1 у 2013 р., 478 у 2014 р., 849 у 2015 р., 391 у 2016 р., 277 у 2017 р., 175 у 2018 р.) [1].

Таким чином, сьогодні гібридизація загроз суспільно-політичній стабільності набула широкого розвитку, і в їх основі – глобалізаційні процеси ХХІ століття.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Дослідженню питань новітніх гібридизацій загроз суспільно-політичній стабільності присвячували свої праці вчені зі світовим ім'ям, такі, як Одрі Курт Кронін, Кіт Л. Шимко, Робертсон Роббі, Муктедар Хан, Луїза Ричардсон, Атанас Готчев, Фатхалі М. Могаддам, Лоуренс Тьє. Зазначені автори розглядали в основному питання поширення міжнародного тероризму через призму глобалізаційних процесів. Не менш важливими є здобутки вітчизняних учених, а саме О. М. Шмакова, І. В. Євтушенка, С. О. Кузніченка, С. В. Бєлая, І. І. Ліпатова, В. М. Бацамута, Ю. П. Бабкова, що досліджували механізми реагування сил

сектору безпеки і оборони, а також сучасні загрози суспільно-політичній стабільності. При цьому додамо, що питання дослідження новітніх гібридизацій загроз суспільно-політичній стабільності як реалії XXI століття залишилися поза увагою вчених.

Мета статті полягає у дослідженні новітніх гібридизацій загроз суспільно-політичній стабільності шляхом аналізу зв'язку глобалізаційних процесів із загостренням кризових ситуацій.

Виклад основного матеріалу. Країни світу рухаються до реалізації ідеї світової технологічної та економічної глобалізації, однак значними перешкодами є розбіжності в етнічній культурі, релігії та розбіжності етносу населення. Тому сьогодні можливо зазначити, що політична, економічна і соціальна гомогенізація населення земної кулі є кінцевою метою глобалізації.

Глобалізаційні процеси ґрунтуються на тезі, що на політичному фронті демократія є кращим і єдиним законним способом організації сучасної політики. Глобалізація економіки вирішена наперед. Держави наразі лібералізували свої економіки, щоб жити згідно з новими стандартами, які встановлені Світовою Організацією Торгівлі. Менш розвинутою є соціальна сфера. Сьогодні спосіб і якість життя населення формуються багатонаціональними споживчими корпораціями відповідно до глобальної масової культури.

За останні тридцять років глобалізація була більш обговорюваним явищем у засобах масової інформації, на світових форумах, наукових диспутах. Перш за все це було пов'язано з розвитком глобального виробництва і ринків збуту, а також відповідних соціальних, політичних і культурних наслідків. Однак глобалізація супроводжується масовими загрозами суспільно-політичній стабільності. Невід'ємною частиною глобалізаційних процесів є соціальна поляризація, яка призводить до збільшення соціальної нерівності серед населення держав. Своєю чергою, економічна нерівність також у більшості випадків спричиняє суспільно-політичні кризи.

Відомі світові науковці доводять, що глобалізація може призвести до радикалізації, конфліктів, терору і зіткнення ідеологій [2–5]. Отже, причина несправедливого розподілу

глобального багатства може стати одним із чинників, що спричиняють загрози суспільно-політичній стабільності.

Після терактів 11-го вересня 2001 р. у Нью-Йорку виникла активна дискусія у міжнародних відносинах і світовій політиці, що трансформувала існуючі погляди. До 11-го вересня глобалізація та гуманітарні питання були на порядку денному міжнародних організацій і міжнародних зустрічей на вищому рівні. Однак нині геополітика та проблеми безпеки знову стали центральним питанням, і “стара мова і настанови” холодної війни формують уявлення світової спільноти про глобальну політику [6].

Із цієї причини, а також у зв'язку з терористичними атаками 13-14 листопада 2015 р. у Парижі було запропоновано провести дискусію стосовно боротьби з тероризмом і міграційною кризою на економічному саміті G20 15 листопада 2015 р. в Анкарі [7].

Глобалізація також сприяє розвитку політичного і культурного опору. Розвиток глобальних ринків товарів, послуг, капіталу змушує суспільство змінити свої культурні практики. Глобалізація призводить до “культурної вестернізації” і руйнує традиційний спосіб життя та провокує опозицію широких верств населення, що є ще однією причиною виникнення тероризму та збройних конфліктів. Терористичні акти використовуються націоналістичними і радикальними релігійними рухами як спосіб пояснення своїх намірів щодо інфільтрації нібито чужої і корумпованої культури. Вони стверджують, що їх насильство має на меті очищення суспільства і культури від іноземного впливу. Насправді це часто лише відмовки, але “загроза для місцевого способу життя” стає зручною мотивацією й обґрунтуванням терористичної діяльності [8, с. 105].

На жаль, кризові ситуації виникають в усьому світі на підґрунті загальної глобалізації і є джерелами збройного протистояння. Війна у Сирії, трагічні події 13-14 листопада 2015 р. у Парижі, збройний конфлікт в Україні та інші трагедії доводять, що кризові ситуації в сучасному світі не завжди можна розв'язати мирно. Реалії сучасних політичних течій в Україні, наявність сепаратистських рухів, поглиблення розшарування населення за політичними протиріччями, збройний конфлікт на Сході України, анексія Криму тощо

створюють усередині держави багато загроз.

Крім того, є загрози національній безпеці України і на західних кордонах України. Наразі, спираючись на історичну спадщину, видачу своїх паспортів громадянам України здійснюють Румунія, Угорщина, Польща. Це може вважатися незначною загрозою, однак саме таким чином Російська Федерація здійснювала видачу російських паспортів в Автономній Республіці Крим.

Проведений аналіз загроз на сучасному етапі розвитку світової цивілізації та наукові дослідження у цьому напрямку виявили основні причини їх виникнення, зокрема:

- соціально-економічні;
- суспільно-політичні;
- національно-релігійні;
- екологічні;
- ті, що пов'язані з веденням державою військових дій [9].

Останні кризові ситуації у країнах Західної Європи та країнах Північної Африки свідчать, що найбільш гострими, масовими і соціально небезпечними загрозами у суспільно-політичній сфері є загрози, породжені низьким рівнем життя населення та невирішеністю соціальних проблем. Саме вони є підґрунтям кризових ситуацій, що виникають між населенням та владою. Тому найактуальнішою на сьогодні є державна політика з врегулювання зазначених загроз. Крім того у Стратегії національної безпеки України від 06.05.2015 р. у підрозділі 4.2 теж зазначено завдання з "...удосконалення державної системи стратегічного планування, створення єдиної системи моніторингу, аналізу, прогнозування та прийняття рішень у сфері національної безпеки..." [10].

Виникнення кризових ситуацій у суспільстві спричиняє появу соціальної напруженості, що розвивається поступово. Вона є похідною від соціальної тривожності, яка залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників, зокрема таких, як:

- індивідуальна тривожність;
- хвилювання, що спричинені суспільно-політичними та соціально-економічними проблемами суспільства тощо.

Соціальна напруженість визначається як психологічний стан значних соціальних груп на підґрунті групової незадоволеності [11].

Початковою стадією виникнення кризових ситуацій є поява соціального конфлікту. В загальному розумінні термін "конфлікт" означає зіткнення сил, міркувань, суджень

тощо. Виходячи з аналізу сучасної наукової думки щодо тлумачення терміна "соціальний конфлікт", його можна визначити як вищу стадію розвитку суперечностей у системі відносин спільноти та громадськості, що супроводжується гострим розвитком протилежностей інтересів [12].

Якщо відбулася ескалація соціального конфлікту і не було застосовано відповідних державних механізмів урегулювання або ці механізми не дали результату, то соціальний конфлікт може перерости в кризу. Вона є природною фазою розвитку будь-якої системи і є зоною біфуркації. Кризою є момент дезорганізації системи, невід'ємно пов'язаний з її організацією, а також самоорганізацією; крім цього, соціальну кризу можливо віднести до різновиду системної кризи, яка розуміється як переломний період у розвитку соціальної системи [13].

Наразі визначено такі фази кризи, як:

- передкризова, виділення перших симптомів та причин можливої кризи;
- кульмінація кризового стану;
- подолання кризи або переростання її в соціальну катастрофу [14].

Соціальна катастрофа призводить до незворотних деструктивних змін суспільства, вона є однією з найбільших загроз національній безпеці держави. Таким чином, щоб не допускати виникнення катастроф, необхідним є своєчасне реагування на загрози суспільно-політичній стабільності в системі забезпечення національної безпеки.

Дослідженню загроз суспільно-політичній стабільності сучасного суспільства, а саме природи виникнення та розвитку соціальних конфліктів, приділяло увагу чимало соціологів [15]. Парадигма вирішення проблем соціальної нестабільності та соціального конфлікту у XIX–XX ст. базувалася на масовому застосуванні насильства силами режиму, а також тими, хто йому протистоїть.

Еволюція реагування на загрози суспільно-політичній стабільності призвела до того, що із середини XX ст. соціальні конфлікти припинили досліджувати як основи виникнення кризових ситуацій. На цей час культуру та суспільство почали розглядати як механізми, що спрямовані на гармонізацію, уніфікацію та встановлення суспільної згоди [9].

Однак наприкінці XX ст. соціальні конфлікти знову розпочали досліджувати у двох основних ракурсах. За першим напрямом конфлікт – це форма досягнення соціальної

рівноваги, а суспільство перебуває у безконфліктному стані. За другим – конфлікт є постійним і необхідним явищем у суспільстві [16, с. 157].

Таким чином, можна зазначити, що два підходи до дослідження природи загроз суспільно-політичній стабільності, а саме соціальних конфліктів, що вивчалися у XIX–XX ст., у XXI ст. теж не втратили своєї актуальності. Крім того, соціальні конфлікти стали розглядати як конфлікти особливого виду, що дістали назву “цивільна боротьба”, тобто такі конфлікти, що супроводжувалися зіткненням великих соціальних та етнічних груп, які складають єдине суспільство [17].

Виходячи із зазначеного вище можливо зауважити, що під загрозами суспільно-політичній стабільності сучасна наукова думка розуміє кризові явища, які виникають під час загострення внутрішніх організаційних відносин у державі, а також відносин певної організації із зовнішнім середовищем у випадках виникнення протиріч або зіткнення інтересів різних соціальних груп чи утворень.

Загрози суспільно-політичній стабільності мають конфліктну природу, тобто їхньою основою є соціальні конфлікти, що виникають на базі соціальних суперечностей. Основними їхніми видами є:

- соціальний конфлікт;
- соціальна криза;
- соціальна катастрофа.

Історично починаючи з XIX – XX ст., світова соціологічна думка відносить дії, що виникають в умовах існування загроз суспільно-політичній стабільності, до форм політичного насилля. Поняття “політичне насилля” стосується революцій, що визначаються як фундаментальна соціальна зміна, яка здійснюється через насилля. Політичне насилля охоплює революції, партизанські війни, державні перевороти, бунти, терористичні акти тощо [17, с. 49, 50]. Основними формами політичного насилля є:

- безладдя;
- заколоти;
- внутрішня війна.

Отже, умови сьогодення підтверджують, що наразі у світі відбувається гібридизація загроз суспільно-політичній стабільності. Основною причиною цьому є еволюційний розвиток сучасного суспільства, що ґрунтується на глобалізаційних процесах. При цьому не потрібно нехтувати дослідженнями загроз

суспільно-політичній стабільності XIX – XX ст. Соціальний конфлікт ще й досі є актуальним предметом вивчення під час розроблення відповідних механізмів державного реагування.

Доречно зазначити, що наразі зазвичай є неможливим виокремити природу виникнення загроз суспільно-політичній стабільності. Градація на причини соціально-економічні, суспільно-політичні, національно-релігійні, екологічні та ті, що пов’язані з веденням державою військових дій, поступово втрачає актуальність. Реалії XXI ст. – це новітня гібридизація загроз суспільно-політичній стабільності, коли причиною нестабільності є комплекс загроз, що в кожному окремому випадку має свою специфіку.

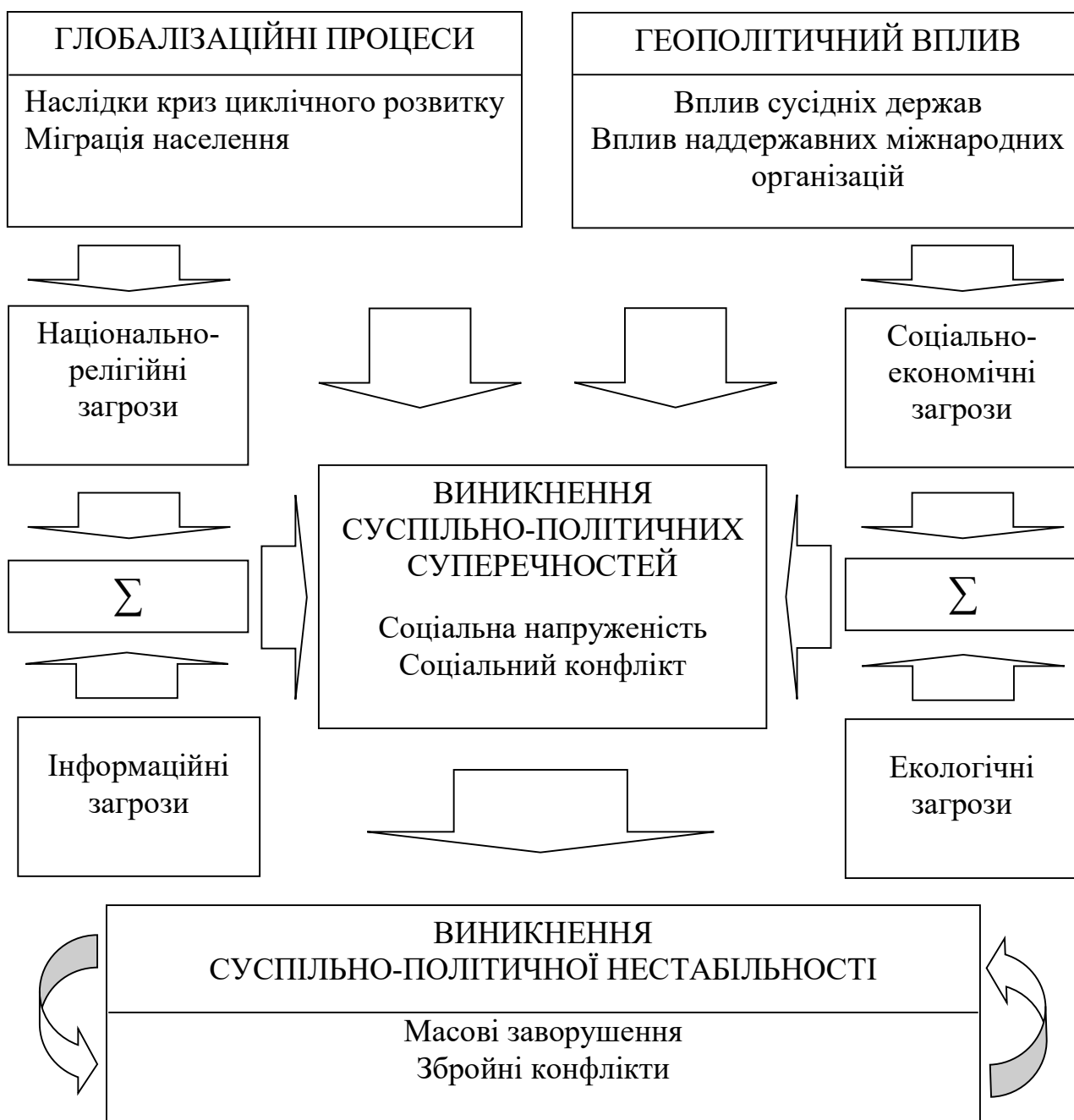
Підсумовуючи викладене у статті, наведемо модель гібридизації загроз суспільно-політичній стабільності (див. рисунок).

В епоху глобалізації дедалі більше відчутно вплив зовнішнього середовища. Наслідки криз циклічного розвитку виявили неспроможність уряду України ефективно протидіяти зовнішнім загрозам. Фінансова допомога Міжнародного валютного фонду потребує від урядів держав зменшення витрат на соціальне забезпечення населення, збільшення тарифів на оплату комунальних послуг та ін., що призводить до виникнення загроз суспільно-політичній стабільності. Крім того, міграційні процеси, які спричинені глобалізаційним “злиттям” цивілізацій, породжують порушення громадської безпеки всередині держав, появу масових протестів на фоні невдоволення населення, вчинення терористичних актів тощо.

Існування держав “закритого типу” у XXI ст. наразі є неможливим. Геополітичний вплив як сусідніх країн, так і держав “великої сімки”, сьогодні є дуже відчутним у внутрішній політиці. До того ж, вплив наддержавних міжнародних організацій є невід’ємною реалією сучасних держав.

Поряд із глобалізаційними процесами та геополітичним впливом національно-релігійні, соціально-економічні, екологічні, інформаційні та інші загрози негативно впливають на стан суспільно-політичної стабільності. Відбувається гібридизація загроз, яка призводить до суспільно-політичних суперечностей.

Поява соціальних конфліктів спричиняє виникнення суспільно-політичної нестабільності. Кульмінацією зазначених процесів є масові заворушення та збройні протистояння.

Модель гібридизації загроз суспільно-політичній стабільності

Отже, розроблена модель показує, що сьогодні на особливу увагу заслуговують дослідження гібридизації загроз суспільно-політичній стабільності – як у країнах світу, так і в Україні.

Висновки

На основі зазначеного вище можливо дійти таких висновків.

1. Багатогранність суспільно-політичних процесів у державах сучасного світу, погіршення рівня життя населення, соціальна напруженість тощо призводять до деформації

та руйнування суспільного життя, політичної стабільності у державі та вимагають від органів державної влади більшого врахування у внутрішній політиці соціального чинника.

2. Глобалізація сприяє виникненню загроз суспільно-політичній стабільності. Розвиток глобальних ринків товарів, послуг, капіталу змушує суспільство змінити свої традиції, культуру тощо. Тому глобалізація руйнує традиційний спосіб життя і провокує масову протестність широких верств населення, що є вагомою причиною виникнення кризових ситуацій.

3. Наразі у світі відбувається гібридизація загроз суспільно-політичній стабільності. Основною причиною цьому є еволюційний розвиток сучасного суспільства, що ґрунтується на глобалізаційних процесах. При цьому не потрібно нехтувати дослідженнями загроз суспільно-політичній стабільності XIX – XX ст. Соціальний конфлікт ще й досі є актуальним предметом вивчення під час розроблення відповідних механізмів державного реагування.

4. Модель гібридизації загроз суспільно-політичній стабільності показує, що сьогодні на особливу увагу заслуговує дослідження гібридизації загроз суспільно-політичній стабільності як у країнах світу, так і в Україні. За таких умов розроблення державних механізмів реагування на загрози суспільно-політичній стабільності є вкрай актуальною тематикою досліджень, на що й будуть спрямовані зусилля подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Єдині звіти про кримінальні правопорушення // Статистична інформація Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.gp.gov.ua>. – Назва з екрана.

2. Fathali, M. Moghaddam. HOW GLOBALIZATION SPURS TERRORISM. The lopsided Benefits of “One World” and Why That Fuels Violence. Part one The global context of terrorism. 2008.

3. Audrey Kurth Cronin. Behind the Curve: Globalization and International Terrorism. *International Security*, Vol. 27, No. 3 (Winter, 2002-2003).

4. Keith L. Shimko. *International Relations: Perspectives and Controversies*. Chapter 12 International Terrorism. 2009.

5. Robertson, Robbie (2004) “The Historical Context and Significance of Globalization”, *Development and Change* 35(3).

6. Evtushenko, I. Modern war conflict: the consequences of international terrorism on the base of globalization (theoretical and legal aspect) / I. Evtushenko // *Authority and society (History, Theory, Practice)*. – Tbilisi : Scientific magazine of The Open Diplomacy Association, 2015. – № 4 (36). – P. 156–157.

7. Evtushenko, I. Theoretical principles of the

modern armed conflict inside of the state and approaches to its resolving in Ukraine / I. Evtushenko // Annual Scientific International Conference “Authority and Society – 2015”, November 28, 2015. – Tbilisi : Business-Engineering faculty of Georgian Technical University, 2015. – P. 38.

8. Louise Richardson, Atanas Gotchev, “The ROOTS of TERRORISM”, *TERRORISM AND GLOBALIZATION*, 2006.

9. Белай, С. В. Державні механізми протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру: теорія, методологія, практика [Текст] : монографія / С. В. Белай. – Харків : НА НГУ, 2015. – 349 с.

10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06.05.2015 р. “Про Стратегію національної безпеки України” [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>. – Назва з екрана.

11. Бузовський, І. Соціальна напруженість і тривожність у контексті діагностики суспільних конфліктів [Текст] / І. Бузовський // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. – 2008. – № 3. – С. 169–175.

12. Гірник, А. Конфлікти: структура, ескалація, залагодження [Текст] / А. Гірник, А. Бобро. – Київ : Основи, 2003. – 172 с.

13. Іщенко, О. М. Соціальний конфлікт в цивілізаційному процесі: формування, розгортання та розв’язання [Текст] : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Іщенко Олена Миколаївна. – Київ, 2003. – 183 с.

14. Казаков, В. Концепція нового соціального конфлікту Алена Турена [Текст] / В. Казаков // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. – 2008. – № 3. – С. 11–17.

15. Конфліктологія [Текст] / Л. М. Герасіна, М. І. Панов, Н. П. Осіпова та ін. ; за ред. Л. М. Герасіної та М. І. Панова. – Харків : Право, 2002. – 256 с.

16. Исаев, Б. А. Социология [Текст] : краткий курс / Б. А. Исаев. – Санкт-Петербург : Питер, 2010. – 224 с.

17. Гарр, Т. Р. Почему люди бунтуют [Текст] / Т. Р. Гарр. – Санкт-Петербург : Питер, 2005. – 461 с.

Стаття надійшла до редакції 26.02.2019 р.

УДК 351.75

Н. И. Балан

НОВЕЙШИЕ ГИБРИДИЗАЦИИ УГРОЗ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ СТАБИЛЬНОСТИ: РЕАЛИИ XXI ВЕКА

Обоснованы актуальность и значимость научных исследований проблем возникновения новейших гибридных угроз общественно-политической стабильности. Осуществлен анализ сущности глобализации в современном мире. Обоснована связь глобализационных процессов с обострением кризисных ситуаций. Сформирована модель гибридной угрозы общественно-политической стабильности.

Ключевые слова: государственное управление, национальная безопасность Украины, угрозы общественно-политической стабильности, глобализационные процессы, гибридная угроза.

UDC 351.75

M. I. Balan

NEW HYBRIDIZATIONS OF THE THREAT OF SOCIAL AND POLITICAL STABILITY: REALITY OF THE XXI CENTURY

World events of the present constantly demonstrate the emergence of socio-political stability threats on the basis of globalization of these processes. The unification of civilizations cannot take place without armed clashes. The complicated socio-political situation that has developed in Ukraine has a very negative effect on the state of ensuring the national security of the state.

Thus, today the hybridization of socio-political stability threats has become the most widespread development in the basis of which there are the globalization processes of the XXI century.

A large number of domestic and foreign scientists devoted their works to the study of issues of the latest hybridization of socio-political stability threats and the development of mechanisms for reacting to the forces of the security and defense sector. However, the research of the latest hybrids of the socio-political stability threats, as the realities of the XXI century, remained outside of the attention of the scientific community.

The purpose of the paper is to investigate the latest hybrids of socio-political stability threats by analyzing the connection of globalization processes with the aggravation of crisis situations.

The article proves that the multifaceted socio-political processes in the states of the modern world, the deterioration of the standard of living of the population, social tension, etc. lead to deformation and destruction of social life, political stability in the state and require the authorities to take more into account in the domestic policy of the social factor.

It is substantiated that globalization contributes to the emergence of socio-political stability threats. The development of global markets for goods, services and capital forces the society to change its traditions, culture, and so on. Therefore, globalization destroys the traditional way of life and provokes a massive protest of the population, which is a significant cause of crisis situations.

It is established that hybridization of the social and political stability threats is taking place in the world. The main reason for this is the evolutionary development of a modern society based on globalization processes. At the same time, it is not necessary to neglect studies of socio-political stability threats of the XIX–XX centuries. Social conflict is still a relevant subject of study when developing appropriate mechanisms of state response.

The hybridization model of the socio-political stability threats has been developed, which shows that today the study of hybridization of social and political stability threats in both the countries of the world and Ukraine deserves special attention.

It is noted that the development of state mechanisms for responding to the socio-political stability threats is an extremely relevant topic of research, and the efforts of further scientific research will be directed on.

Keywords: public administration, national security of Ukraine, socio-political stability threats, globalization processes, hybridization of threats

Балан Микола Іванович – командувач Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-7463-7678>